

sistematske teologije. Trebalo bi da teologija duhovnosti obrađuje temeljna pitanja kršćanske egzistencije, imajući u vidu njezino konkretno ostvarenje na pozadini duhovnog iskustva Crkve. Pogled u povijest kršćanske duhovnosti može pomoći da danas oblikujemo život u Kristu» (str. 76—77). *Günter Virt* obrađuje duhovnu stranu u moralnoj teologiji Karla Wernera (1821—1888). Autor pokazuje kako ovaj teolog 19. stoljeća ima u svojoj moralici veoma mnogo duhovnih elemenata, te je stoga potrebno obazrivije govoriti kad je riječ o moralistima prošlog stoljeća. Interesantno je da se je krugu prijatelja pridružio i protestantski teolog *Wilhelm Dantine* člankom o »duhovnosti i politici«, tema koja baš nema velike tradicije u protestantskoj teologiji. *Franz Martin Schmölz* ima kraću raspravu o nadi, kao bilješku uz tekst sv. Tome, S. th. II—II, q. 17. *Rudolf Weiler*, Hörmannov kolega i profesor kršćanske društvene nauke, u svom prinosu obrađuje smisao rada (Arbeit: Fluch oder Utopie? Zur Sinebung der menschlichen Arbeit). To je sintetički pogled na smisao rada, skoro u obliku enciklopedijskog članka. Danas se u teologiji mnogo raspravlja o »novom« vrednovanju grijeha. Pri tom se autori nastoje pozivati i na sv. Tomu, citirajući nerijetko istrpane tekstove. Stoga je važan članak *Richarda Brucha* pod naslovom »Bit teškoga grijeha prema nauci sv. Tome Akvinskoga«. Autor ističe trajne vrijednosti, ali i stanovite nedostatke, osobito zbog slabijeg poznavanja psihologije. *Hans Rotter*, moralist iz Innsbrucka, svoj je prilog posvetio moralnom problemu eutanazije, a pastoralist *Paul M. Zulehner* opisuje tip svećeničke duhovnosti na temelju ankete provedene među austrijskim svećenstvom. *Franz X. Petirsch* govori o duhovnosti kršćanske nedjelje, *Diethmar Kuhn* o konformizmu i roditeljskoj dužnosti glede moralnog odgajanja te, na kraju i kratko, *Franz W. Pressler* o Nietzscheovoj kritici morala u djelu »Volja za moć«.

Neka ovom prigodom bude još nešto dodano. Prof. Hörmannu nije Hrvatska nepoznata. Za njeza možemo doista reći da nam je prijatelj. On godinama provodi ljetni odmor u Istri i, što nam je osobito

drago, naučio je hrvatski te prati događaje kod nas čitajući »Glas Koncila«. Stoga mu i mi izražavamo svoje čestitke u povodu njegova jubileja, iako s priličnim zakašnjenjem. A da bi naša javnost bolje poznavala znanstveni rad prof. Hörmanna, navodimo njegova objavljenaa djela, ne spominjući brojne članke u časopisima i novinama i dvadesetak znanstvenih rasprava u skupnim djelima i zbornicima:

LEBEN IN CHRISTUS- Zusammenhänge zwischen Dogma und Sitte bei den Apostolischen Vätern, Wien 1952.

WAHRHEIT UND LÜGE, Wien-München 1953 (prevedeno na talijanski).

HANDBUCH DER CHRISTLICHEN MORAL, Innsbruck-Wien-München 1958 (prevedeno na engleski).

FRIEDE UND MODERNER KRIEG IM URTEIL DER KIRCHE, Wien 1964 (prevedeno na engleski).

EID, BEFEHL, WIDERSTAND, Innsbruck 1964.

DER WERT SITTLICHER ÜBERLEGUNGEN ÜBER DEN KRIEG. Inaugurationsrede, Wien 1964.

HUMANA VITAE UND SEELSORGE, Innsbruck 1969.

LEXIKON DER CHRISTLICHEN MORAL, Innsbruck-Wien-München 1969 (prevedeno na španjolski). U tisku je drugo izdanje ovog leksikona, dopunjeno i prerađeno u suradnji s drugim stručnjacima.

WEHRDIENST - KRIEGSVERWEIGERUNG - GERECHTER KRIEG? Augsburg 1971.

KIRCH UND ZWEITE EHE. Um die Zulassung wiederverheirateter Geschiedener zu den Sakramenten, Innsbruck-Wien-München 1973.

Kod nas je u prijevodu izišao jedino članak pod naslovom »NASTAVAK RAZGOVORA O REGULACIJI ZACECA«, BS 41 (1971) 201-204 (preuzeto iz časopisa Artzt und Christ 1970, 16, 197—200).

M. Valković

E. Schillebeeckx, JESUS. Die Geschichte von einem Lebenden. Str. 670, Herder Verlag, Freiburg. Cijena 84,00 DM. Broj narudžbe 17233.

Ovih je dana (listopad 1975.) izišla u njemačkom prijevodu dugo očekivana knjiga Eduarda *Schille-*

beeckxa o Isusu Kristu. Knjiga je izvorno napisana na nizozemskom jeziku i ona je prošle godine, kada se na tržištu pojavila, pobudila veoma veliko zanimanje.

Knjiga je, mogli bismo reći, životno djelo E. S., jednog od najvećih živućih teologa sadašnjice. S. je danas jedan od rijetkih teologa koji dobro poznaje ne samo suvremena filozofska stremjenja, bogatu tradiciju dogmatske teologije nego i metode, pitanja i podatke suvremene historijsko-kritične egzegeze. E. S. pripada ljudima velikog duhovnog formata kakvi se rijetko rađaju.

U ovoj knjizi JESUS pisac upravo minuciozno opisuje onaj put kojim su morali proći prvi Isusovi učenici od povjeravanja Isusu kao prijatelju od vjere u Isusa kao Krista i Sina Božjega. U njoj je opisan nastanak kršćanske vjere i to tako da u tom nastajanju kršćanske vjere prepoznajemo i doživljavamo nastanak svoje vlastite vjere. S. je napisao u uvodu: »Obratio sam se ljudima kojima je teško; postupno sam pri pisanju ove knjige primijetio da i ja spadam među te ljude!« Ova rečenica odaje da je E. S. knjigu napisao boreći se sam sa sobom. U toj borbi nazočne su nade i sumnjanja, čin vjere i kritično razmišljanje. U knjizi nam S. ne posreduje samo nove spoznaje nego u isti tren proširuje horizont vjere i putove razmišljanja te počinje preobrazavati svoj vlastiti život kao život vjernika.

Knjiga je zapravo svojevrsna *kristologija*, kršćansko tumačenje Isusa Nazarećanina. Ali u knjizi pisac ne raspravlja ona suptilna, akademsko-teološka pitanja o Isusu Kristu kako se to obično činilo ili se još uvijek čini u klasičnim kristologijama. To pisac nije učinio zato što bi možda prezirao ta pitanja i te klasične metode, nego zato što vjernici danas postavljaju drugačija pitanja o Isusu nego što su ona što ih akademici rješavaju u svojim akademskim raspravama o Isusu. U ovoj knjizi pisac je pokušao ići sasvim novim putovima da čitaocu pruži potpunu sliku Isusa Nazarećanina kojeg je Bog uskrisio od mrtvih i učinio ga *kyriosom* to jest *Bogom*. E. S. je pokušao premostiti onaj ponor koji postoji između akademske teologije i konkretnih potreba Kristovih vjernika. Obradio je onu

problematiku u kojoj su na prvom mjestu pitanja vjernika. Zato pisac izbjegava stručne teološke izraze, a za one koje nikako nije mogao izbjeći na kraju knjige dodao je kratko tumačenje. Knjiga je stoga pristupačna svakom čitaocu i svakog čitaoca pogađa.

Knjiga je logički tako napisana da je čitalac mora cijelu pročitati, od početka do kraja, i to upravo onim redoslijedom kojim ju je pisac pisao. Čitalac treba ići redoslijedom piščevih misli. Tko bi pročitao samo ovo ili ono poglavlje, promašio bi cilj koji je pisac knjigom želio postići. Isto bi tako onaj koji bi knjigu čitao drugačijim redoslijedom, pogriješio: oduzeo bi naime knjizi onu nutarnju dinamiku koju ona ima upravo na temelju ovakvog redoslijeda.

Knjiga je podijeljena na četiri dijela:

I dio: u njemu pisac obrađuje pitanja metode, hermeneutike i kriterija istraživanja Isusa Krista (stranice 37—94).

II dio: u njemu pisac veoma opširno i temeljito razrađuje pojam i sadržaj Kristova Evanđelja, Radosne Vijesti (stranice 95—354). Ovaj je dio najopširniji a i najbogatiji.

III dio: u njemu pisac pokušava pružiti kršćansku interpretaciju uskrsnuća Kristova. Iz drugog i trećeg dijela knjige može čitatelj dobiti utisak, i s pravom, da Novi zavjet predstavlja »Kristologiju odozdo« to jest Novi zavjet je polazio od susreta i od sjećanja na Isusa Nazarećanina, proroka skorog dolaska Kraljevska Božjeg, koji je tako korjenito izmijenio naš život.

IV dio: u njemu autor pod naslovom »Za koga ga mi držimo?« (509—598) obradio je suvremenu kristološku krizu i njene pretpostavke. Isus Krist ima za povijest čovječanstva »univerzalno značenje«. Zato je naš odnos prema uvijek novoj stvarnosti su-konstitutivan za izražavanje sadržaja vjere u Isusa Krista. To je veoma značajno. Kršćanstvo tako, s jedne strane, nadilazi, ili bi barem trebalo nadilaziti, svaku povijesnu definiciju onog što je bitno za kršćansku vjeru a, s druge strane, bit kršćanske vjere treba ipak pronaći u određenim povijesnim ostvarenjima. Posljedica tog načela jest ta da kršćanstvo samo onda ostaje živo i istinito, kad se uvijek iznova iz svo-

jeg odnosa prema Isusu Kristu odlučuje za Isusa Nazarećanina. Nemoguće je *najprije* ustanoviti bit kršćanske vjere da bi tada, u *drugom redu*, tu bit tumačili i primijenili na naše vrijeme. Ipak, s kršćanstvom se ne može postupati proizvoljno i samovoljno. Unutar povijesnih dimenzija pravo se kršćanstvo ostvaruje onda kada je ono vjerno Isusovoj poruci, Isusovu načinu življenja i njegovoj smrti.

Nemoguće je u ovoj kratkoj recenziji iznijeti bogatstvo misli koje je iznio E. S. u knjizi. Zato ne možemo drugo nego je toplo preporučiti svima onima koji kako-tako vladaju njemačkim jezikom da je pročitaju.

Adalbert Rebić

Leo Krinetzki: SAVEZ BOŽJI S LJUDIMA PREMA STAROM I NOVOM ZAVJETU. Kršćanska sadašnjost. Zagreb 1975, Stranica 124. Prijevod s njemačkog priredio je Dr. Adalbert Rebić, urednik biblijskog niza »Riječ« u kojem se knjiga i pojavila kao deseti svezak toga niza.

Prava je radost čuti da je posljednjih godina oživjelo kod nas zanimanje za Sveto pismo. Govori se upravo o biblijskom preporodu. I s pravom.

Dobar dio naših čitatelja je dobro rano uronio u biblijsku poruku. Sa Svetim pismom susrećemo se svaki dan. I očekivati je zato da će ova knjiga koja raspravlja o zaista središnjoj temi Svetog pisma pomoći svima, osobito onima koji još nisu srasli sa Svetim pismom, kojima je posebno Stari zavjet ostao doista nepoznat, da postupno slijedeći središnju misao lakše pristupe razumijevanju Knjige nad knjigama. Da ova knjiga u tome može pomoći, pisana je zato jednostavnim i laganim jezikom. Djelo nije opterećeno znanstvenim aparatom, a svi navodi iz Svetoga pisma su u tekstu redovito ispisani pa zato nije potrebno svaki put konzultirati sam tekst Svetoga pisma. Djelo je zato veoma lako čitljivo.

Odlučivši se za sasvim jedinstvenu i jasnu podjelu građe o. Leo Krinetzki, benediktinac iz opatije Neresheim u SR Njemačkoj, poduzeo je zadatak da slijedi ideju Saveza ka-

ko u Starom tako i u Novom zavjetu, te je znalački prikazao u prvome dijelu povijesnu ustanovu Saveza, kako »Saveza zakona« tako i »Saveza slobode«, ostvarenje Saveza u povijesti spasenja, te konačno eshatološko ostvarenje.

U drugome dijelu, gdje se govori o ideji Saveza u Novome zavjetu, pisac posebno obrađuje stav Novoga zavjeta prema »starom Savezu«, zatim govori o povijesnom ustanovljenju »novoga Saveza« i njegovom ostvarenju spasenja, te konačno o eshatološkom ostvarenju »novoga Saveza«.

U samom uvodu pisac odmah tumači pojam Saveza koji je mnogo širi od raznih sklopljenih saveza koji se spominju u Starom zavjetu. Objašnjava elemente koji su vlastiti već ljudskim ugovorima. Ali uz sličnosti novi je element, osobito naglašen u Novom zavjetu, karakter milosti vlastiti upravo Božjem savezu, to jest karakter nezaslužnosti po kojem se taj savez shvaća kao ostvarenje.

Čitajući ovu knjigu doći ćemo do uvjerenja da je zaista moguće sažeti u jednu jedinu riječ »savez« (»berith«) svu objavu koja je dana Izraelu. Sam izraz »savez« uključuje i zajedništvo i prijateljstvo: između naroda i Boga, ali također i između svih članova naroda. I zato su članovi izraelskoga naroda bili međusobno čvrsto ujedinjeni preko jedinstva s Jahvom, i obratno. I sva objava je uvijek povezana s tim Savezom; tu se radi o ponudi prijateljstva i vjernosti (»hesed«), prijateljstva i međusobne odanosti, što predstavlja najdublju stvarnost povijesti i svakoga pojedinog života. U tom ćemo kontekstu sigurno bolje razumjeti i činjenicu grijeha, i to kao osobnu nevjernost osobnom prijateljstvu.

Savez je počeo s Noom, Abrahamom, Izakom i Jakovom. No najvažnije sklanjanje Saveza u Starom zavjetu zbililo se na Sinaju (= Deset zapovijedi), događaj od jedinstvene važnosti, prije svega zbog neusporedivo snažnog utjecaja na daljnje oblikovanje i tijek povijesti. Izrael je, kako ističe pisac, prvi od svih naroda koje poznajemo došao do sveislog shvaćanja povijesti i do pojma povijesti spasenja zahvaljujući susretu sa živim Bogom na Sinaju, iz vremena izlaska iz Egipta. Kasnije